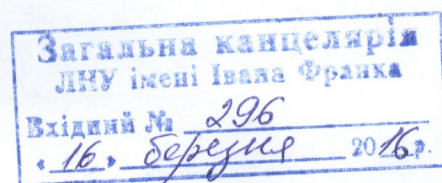

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора філологічних наук, професора Валігури Ольги Романівни
на дисертацію **Вереш Марії Тіборівни**
«ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ
ХРИСТИЯНСЬКО-БОГОСЛОВСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Дослідження законів організації сучасних терміносистем та специфіки їх функціонування у дискурсі різних типів відбиває сучасні проблеми гуманітарного пізнання і тому посідає важливе місце серед актуальних питань термінознавства, лінгвопрагматики, лінгвосеміотики. У руслі цих тенденцій сучасного мовознавства виконана дисертаційна праця М.Т. Вереш, у якій з'ясовано специфіку німецької християнсько-богословської терміносистеми в лексико-семантичному та лінгвопрагматичному аспектах.

У лінгвістичних студіях сьогодення вивчення проблем творення, а також прикладних аспектів функціонування термінологічних одиниць у фахових текстах, у тому числі християнсько-богословського спрямування, набуває значної актуальності, оскільки виявлення закономірностей термінотворення номінативних одиниць конкретної терміносистеми сприяє подальшому удосконаленню досліджуваної сукупності термінів. Богословські та релігійні терміносистеми на матеріалі різних мов неодноразово були об'єктом аналізу українських і зарубіжних лінгвістів (праці Т.І. Баєрової, С.В. Бібли, Є.Г. Жерновея, Л.А. Закреницької, Й. Містрик, Н.В. Пуряєвої, Н.М. Попович), проте німецька християнсько-богословська терміносистема до цього часу залишалася поза увагою вітчизняних мовознавців.

Виходячи з цих положень, рецензована дисертація є актуальною, з огляду на необхідність системного розгляду німецької християнсько-богословської терміносистеми у лексико-семантичному та лінгвопрагматичному аспектах, а також у контексті вивчення богословської термінології на матеріалі різних національних мов у сучасному мультикультурному та глобалізованому світі.

Актуальність теми підтверджується і тим, що здійснене дослідження виконано відповідно до комплексної наукової теми Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка “Мови та літератури народів світу: взаємодія та самобутність” (№ держреєстрації 11БФ044-01) та науково-дослідної теми кафедри теорії та практики перекладу Державного вищого навчального закладу “Ужгородський національний університет” “Парадигма перекладу у системі міжнародних відносин: концепти взаємодії національних культур” (№ держреєстрації 0115U004634).

Автор чітко визначає мету дисертаційної роботи, яка полягає у виявленні лексико-семантичних та лінгвопрагматичних особливостей німецької християнсько-богословської терміносистеми на лексикографічному та текстовому матеріалах. Поставлена мета передбачає виконання завдань, постановка яких є конкретною і спирається на сучасний стан досліджуваної проблеми.

Об'єктом дослідження є німецька християнсько-богословська терміносистема у парадигматичному та синтагматичному аспектах, а його предметом – лексико-семантичні та лінгвопрагматичні особливості християнсько-богословських термінів німецької мови, а також специфіка реалізації їх функціонального потенціалу в богословському дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували 4000 християнсько-богословських термінологічних одиниць, дібраних методом суцільної вибірки з фахових словників Ф. Гаука та Г. Швінге, Г. Форгрімлера, німецьких лексикографічних джерел християнського богослов'я, інших джерел релігійної педагогіки та катехетики, науково-богословських текстів та молитов, а також текстів Святого Письма (загалом 1,5 тисяч сторінок).

Поставлена в дисертації мета і сформульовані завдання, специфіка об'єкта й фактичного матеріалу, різноплановий характер проблеми спонукали її автора до використання комплексу методів аналізу мовних фактів, які разом з опрацюванням достатньої кількості використаних джерел забезпечили обґрунтованість і достовірність викладених у праці положень і висновків.

Наукова новизна рецензованої роботи є очевидною і полягає у тому, що в ній уперше здійснено комплексне дослідження німецької християнсько-богословської терміносистеми: обґрунтовано поняття «християнсько-богословська терміносистема»; класифіковано та систематизовано терміни німецької християнсько-богословської терміносистеми; проведено етимологічний аналіз запозичень досліджуваної терміносистеми на лексикографічній базі; з'ясовано лексико-семантичні та лінгвопрагматичні особливості християнсько-богословських термінів німецької мови та висвітлено специфіку їх функціонування в богословському дискурсі. Новим також є виявлений ступінь термінологічної насиченості та частотності німецьких фахових текстів богослов'я, проведений структурний та морфологічний аналіз молитовних текстів.

Отримані висновки й результати дисертаційної роботи мають безумовну теоретичну цінність, тому що сприяють подальшій розробці теоретичних аспектів термінознавства та дискурсології. Практична значущість дисертації не викликає сумніву через те, що основні її положення можуть бути впровадженими у навчальний процес під час читання теоретичних курсів з проблем з лексикології, семасіології, термінознавства, стилістики, історії німецької мови, при укладанні відповідних методичних матеріалів, що сприятимуть підвищенню ефективності навчання німецької мови фахового спрямування, а також при укладанні німецько-українського словника богословської термінології.

Проаналізувавши дисертацію М.Т. Вереш з точки зору її концепції і композиції, варто сказати, що робота відзначається логічною стрункістю викладу матеріалу, структурованістю. Це засвідчує належний науковий рівень дисертації, аргументованість висновків, а також лінгвістичну компетентність автора. Композиція дисертаційної праці, визначена метою і завданнями дослідження, його предметом та обраною методологією, побудована за цілком логічною структурою і складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків та списку використаних джерел (317 позицій, з них

115 джерел іноземними мовами), переліку умовних скорочень, глосарію. Основний обсяг дисертації складає 171 сторінка. Загальний обсяг роботи – 214 сторінок.

У вступі до дисертації М.Т. Вереш обґрунтовує актуальність та наукову новизну дослідження, чітко формулює мету та завдання дослідження, його об'єкт і предмет, описує використані методи дослідження і експериментальний матеріал, визначає теоретичне і практичне значення роботи, подає відомості щодо апробації дослідження та публікацій.

У першому розділі дисертації «Основи лінгвістичного дослідження німецької християнсько-богословської терміносистеми» (с. 14–56) автор здійснює аналітичний огляд базових понять термінознавства та узагальнює основні здобутки лінгвістичних досліджень фахової мови богослов'я та християнсько-богословської терміносистеми. М.Т. Вереш виявила вміння тактовно вести полеміку з науковцями і критично розглядати їх роботи. Опираючись на думки та аналіз інших лінгвістів, дисертант наводить своє розуміння цих понять. Заслуговує на увагу наведена класифікація та систематизація німецьких християнсько-богословських термінів, з'ясований ступінь вмотивованості німецьких християнсько-богословських термінів. Проведено короткий історичний екскурс з метою фрагментарної ілюстрації динаміки утворення та функціонування богословської терміносистеми німецької мови у давньоверхньонімецький та середньовісньонімецький періоди.

Другий розділ «Методи дослідження німецької християнсько-богословської терміносистеми» (с. 57–69) містить комплексну методіку дослідження німецької християнсько-богословської терміносистеми. М.Т. Вереш зупиняється на передумовах і перевагах традиційного структурного методу та системного підходу у лінгвістичному дослідженні, методів аналізу за безпосередніми складниками, компонентного та семантичного аналізу, що допомогли дослідити різні аспекти специфіки та функціонування німецької християнсько-богословської терміносистеми.

У третьому розділі «Лексико-семантичні особливості німецької християнсько-богословської терміносистеми на сучасному етапі» (с. 70–137) з'ясовано словотвірні, структурні та семантичні особливості утворення німецьких християнсько-богословських термінів та виявлено основні шляхи поповнення термінологічного фонду німецької богословської терміносистеми. Автор акцентує увагу на тому, що найпродуктивнішим типом утворення нових термінологічних одиниць німецької християнсько-богословської терміносистеми є словоскладання, при цьому найбільшу групу німецьких християнсько-богословських термінів утворюють терміни-композиції. Лексико-семантичний аналіз термінологічних одиниць німецької християнсько-богословської терміносистеми дав змогу дійти висновку, що семантичні зв'язки християнсько-богословських термінів-композицій та термінів-словосполучень реалізуються, як правило, на ґрунті семантичних моделей категорії “властивість”, що притаманно абстрактним поняттям, які утворюють основу досліджуваної терміносистеми.

У цьому ж розділі здійснено етимологічний аналіз запозичених термінів, у результаті якого встановлено, що найбільшу групу складають термінологічні одиниці латинського походження, що зумовлено історичними чинниками. Другими за чисельністю виступають запозичення з грецької мови; зафіксовані термінологічні одиниці, запозичені із старосврейської мови та із сучасних європейських мов: італійської та французької. Проведений також семантичний аналіз двокомпонентних термінів-композицій та термінів-словосполучень із використанням RX-кодів для визначення структурно-семантичних моделей.

Розглядаючи у четвертому розділі «Лінгвопрагматичні особливості текстів фахової мови теології» (с. 138–177) специфіку функціонування структурних типів термінів у англійському дипломатичному дискурсі, М.Т. Вереш визначає стратегії та тактики богословського дискурсу, встановлює засоби змістовної та формально-логічної зв'язності німецьких богословських фахових текстів, подає їхню класифікацію, а також досліджує наявність термінологічних одиниць німецької християнсько-богословської

терміносистеми у богословських текстах за кількісними показниками та зосереджує увагу на розгляді структурних та морфологічних особливостях молитовних текстів. Гідним уваги є авторське бачення фахової комунікації в богослов'ї, яка містить, окрім фахового тексту, позамовні чинники (знання про Бога та Божественне Об'явлення, учасників процесу комунікації) та відбувається в межах дискурсу богослов'я, який має власні стратегії та тактики, що можуть переплітатися з тактиками та стратегіями інших дискурсів. У результаті аналізу дисертант робить достатньо переконливі висновки, що домінуючими одиницями фахової комунікації в межах богослов'я виступають богословські терміни, які належать до християнсько-богословської терміносистеми та виступають елементами фахового тексту. Фаховий текст богослов'я визначається змістовою та формально-логічною зв'язністю, яка реалізовується на рівні когезії, когерентності та темо-ремного членування тексту.

У загальних висновках до дисертації автор розкриває сутність розв'язаної наукової проблеми, висвітлює найбільш важливі результати здійсненого дослідження та окреслює перспективи подальших наукових пошуків у галузі дослідження терміносистеми дипломатичного дискурсу.

Загалом можна стверджувати, що висунуті у дисертації положення теоретично та експериментально підтвержені, його мета досягнута, а завдання вирішені. Хотілося б підкреслити високий рівень здійсненого дослідження в цілому. Автор рецензованої праці продемонструвала глибоке й всебічне знання об'єкта дослідження, історію його вивчення, належний рівень володіння сучасними процедурами аналізу мовного матеріалу, поняттєвим і термінологічним апаратом.

Поряд з домінуючими позитивними моментами дисертаційне дослідження містить деякі суперечності дискусійного характеру. Відзначаючи здобутки роботи, зупинимося на певних недоліках та деяких зауваженнях, суть яких можна сформулювати наступним чином.

1. Як уже зазначалося, наукова новизна рецензованої роботи не викликає заперечень, адже це є першим у вітчизняному мовознавстві комплексним дослідженням німецької християнсько-богословської терміносистеми. Проте виклад наукової новизни одержаних результатів (с. 7) потребує глибшого розкриття і формулювання усіх наукових положень з урахуванням досягнутого ними рівня новизни, адже насамперед за це присуджується науковий ступінь.

У Вступі до дисертації автор подає перелік використаних методів лінгвістичного дослідження для досягнення поставленої в роботі мети (с. 8). Однак, зазначені у роботі методи, зокрема, аналіз за безпосередніми складниками, трансформаційний аналіз, компонентний аналіз, дистрибутивний аналіз, семантичний аналіз, потребують змістовного визначення, уточнення, що саме досліджувалося тим чи іншим методом.

2. Серед переваг роботи відзначено ґрунтовний аналіз базових понять термінознавства у першому розділі дисертації. Дисертант достатньо детально проаналізувала вимоги до німецьких богословських термінів, виділивши в них такі властивості, як системність, дефінітивність, однозначність, короткість та точність. У зв'язку з цим хотілося би з'ясувати, чи варто було б до визначених у роботі вимог додати ще й такі, як повнозначність, інваріантність форми, інтернаціональність, керованість, часом езотеричність, тобто навмисна недоступність для неспеціалістів, а також сучасність. Крім того, убачається доцільним узагальнені у першому розділі дисертації підходи до проблеми дослідження подати у вигляді схем чи таблиць, що дозволило б зацентувати увагу на найвагоміших з них. Збільшення кількості ілюстративного матеріалу в тексті дисертації у вигляді рисунків, діаграм чи схем сприяло би, на наш погляд, системній презентації результатів дослідження християнсько-богословської терміносистеми та полегшило би сприйняття отриманої інформації.

3. У другому розділі дисертації слід чіткіше сформулювати і конкретизувати етапи комплексної методики дослідження німецької християнсько-богословської терміносистеми (с. 55–69), про які хотілося би

почути в ході дискусії під час захисту. До того ж, у висновках до першого розділу слід було би сформулювати структуру завдань подальшого дослідження з урахуванням основних етапів розробленої методики.

4. Виявлення специфіки реалізації функціонального потенціалу католицьких християнсько-богословських термінів німецької мови в богословському дискурсі вважаємо одним з важливих наукових здобутків дисертаційної роботи. При цьому автор зазначає у положенні, що виносить на захист (п. 4), що дискурс богослов'я має власні стратегії та тактики, що можуть переплітатися з тактиками та стратегіями інших дискурсів. Хотілося би дізнатися, яким чином підтвердилися зазначені тенденції у матеріалі дослідження. Також потребує пояснення й уточнення поняття тактики богословського дискурсу. Якщо стратегії дискурсу богослов'я знайшли своє висвітлення у тексті дисертації, то в поданій роботі бракує інформації про тактики, якими регулюється богословський дискурс.

5. Науковий інструментарій дисертантки загалом коректний, робота написана гарною українською науковою мовою, проте автор роботи недостатньо чітко розрізняє, на наш погляд, поняття богословського дискурсу та богословського тексту у своєму дослідженні, іноді ототожнюючи чи змішуючи ці два поняття. У процесі дискусії хотілося би почути, як трактує автор зазначені поняття та які провідні ознаки відрізняють дискурс богослов'я від тексту. Принагідно зазначимо, що в дисертації бракує додатків, у яких були би наведені репрезентативні зразки досліджуваного дискурсу богослов'я та німецьких богословських фахових текстів. Крім того, у списку використаних джерел відсутні деякі вітчизняні та іноземні публікації з проблем дискурсології. Це стосується у першу чергу робіт дослідників Харківської школи германістики (О. І. Морозової, І. С. Шевченко, Л. В. Солощук).

Наведені побажання й зауваження в жодному випадку не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не позначаються на теоретичній і практичній вагомості отриманих дисертантом результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження відображено у 16 публікаціях, у тому числі 9 у фахових наукових виданнях ВАК України, 1 статті у науковому іноземному фаховому виданні, 2 статтях у науковому виданні, яке включене до міжнародної наукометричної бази РІНЦ, та 4 тезах за матеріалами конференцій. Зміст автореферату дисертації ідентичний її основним положенням, відбиває дисертаційні спостереження та висновки. Результати дослідження пройшли апробацію на міжнародних та міжвузівських наукових конференціях.

Викладене дає підстави вважати, що дисертаційна праця «Лексико-семантичні та лінгвопрагматичні особливості німецької християнсько-богословської терміносистеми» є самостійною, завершеною й актуальною; вона виконана на належному теоретичному і науково-практичному рівні, за змістом і за формою відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор, Вереш Марія Тіборівна, заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри східної філології
Київського національного
лінгвістичного університету
Міністерства освіти і науки України

Власноручний підпис
О. Р. Валігура
завіряю: ст. інспектор ВАК
10.03.2016р.